



РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ҚЎЛЛАШ ОРҚАЛИ БАНКДА НАЗОРАТ ФАОЛИЯТИНИ ТАРТИБГА СОЛИШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Муродов Бобиржон Ҳаётжон ўғли

Тошкент давлат иқтисодиёт университети “Молия ва молиявий
технологиялар” кафедраси доценти, PhD

bobsn0053@mail.ru

Аннотация

Мақолада банклар фаолиятини тартибга солишни такомиллаштириш учун назорат технологияларини “Саптех” мисолида қўллашни афзалликлари, уни қўллашда меъёрий маълумотлар сифатини ошириши, процедуралар ва иш воситаларини автоматлаштириши ва соддалаштириши ўрганилган ва Саптех потенциалини максимал даражада ошириш бўйича таклифлар ишлаб чиқилган.

Аннотация

В статье рассматриваются преимущества применения технологий надзора («SupTech») для улучшения регулирования деятельности банков, повышение качества нормативных данных, автоматизация процедур и рабочих инструментов, а также их упрощение. Также разработаны предложения по максимальному использованию потенциала SupTech.

Annotation

The article explores the advantages of applying supervisory technologies ("SupTech") to improve the regulation of banking activities, enhance the quality of regulatory data, automate procedures and work tools, and simplify them. Proposals for maximizing the potential of SupTech have also been developed.

Калит сўзлар

Саптех, риск, таҳлил, банк назорати, Базел қўмитаси, АМЛ-талаблари, СФТ талаблари.

Ключевые слова

Suptech, риск, анализ, банковский надзор, базельский комитет, требования ПОД/ФТ.

Keywords

Кириш

Технологик инновациялар нафақат банк секторига бевосита таъсир кўрсатади, балки банк фаолиятини тартибга солиш жараёнларини ўзгартириш имкониятига ҳам эга. Торонто маркази ўз тадқиқотида қайд этганидек, тартибга солувчилар Саптехдан фойдаланишнинг камида иккита асосий сабаби бор (инглизча Саптех - назорат қилиш технологиялари) .

Ҳозирда мавжуд технологиялар регуляторларга ўз мақсадларига эришишда самаралироқ ҳамда самарали бўлишга ёрдам беради. Иккинчидан, технологияга сармоя киритмасдан, тартибга солувчи органлар банк секторидаги давом этаётган ўзгаришларни (масалан, рақамли технологиялардан фойдаланишнинг ўсиши – финтех ва регтех) назорат қила олмаслиги мумкин.

Мавзуга оид адабиётлар шарҳи

Саптехнинг моҳияти ва унинг регтех билан фарқлари ҳақида турлича фикрлар мавжуд. Бир қатор тадқиқотчилар Саптехни ўзига хос Регтех (А.А.Ситник) деб ҳисобласа, бошқа мутахассислар (С.В.Криворучко) Саптехни молиявий секторда рақамли технологияларни ривожлантиришнинг алоҳида йўналиши деб ҳисоблашади . Саптех ва регтех ўртасидаги асосий фарқ шундаки, назорат технологиялари молия институтларига қонунлар ва бошқа меъёрий ҳужжатлар талабларига риоя қилишда ёрдам беришга эмас, балки тартибга солувчи органларга ушбу талабларга мувофиқлик даражасини баҳолашда ёрдам беришга қаратилган.

Методология

Ушбу мақолани тайёрлашда тегишли соҳада фаолият кўрсатган олимларнинг фикрларидан фойдаланилди. Керакли хорижий адабиётлар, маҳаллий қўлёзмалар ва бошқа турли хил оқув қўлланмаларидан фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар

Енг умумий маънода “Саптех” атамаси молия сектори иштирокчилари фаолиятини тартибга солиш ва назорат қилиш жараёнларини автоматлаштириш ва соддалаштириш имконини берувчи технологияларнинг янги тоифаларини англатади. Шундай қилиб, Халқаро ҳисоб-китоблар банки қошидаги Молиявий барқарорлик институти ва Банк назорати бўйича Базел қўмитаси “Саптех”ни назорат қилувчи органлар томонидан технологик инновациялардан фойдаланиш сифатида изоҳлайди.

Институт мутахассислари ўзларининг "Молиявий назоратда инновацион технологиялар" таҳлилларида Саптех рискларни янада самарали ва проактив мониторинг қилиш ва молия институтлари томонидан тартибга солиш талабларига риоя қилиш мониторингини ўтказишга қаратилган деб ҳисоблашади .

Торонто маркази мутахассисларининг фикрига кўра, Саптех ечимлари

1-чизмада кўрсатилганидек, учта асосий технологик ишланмаларга асосланади:



1-расм. Саптех ечимлари

Ушбу ишланмалар тартибга солиш ва назоратни энг тежамкор тарзда амалга ошириш учун машинани ўрганиш, булутли ҳисоблаш, табиий тилни қайта ишлаш, катта маълумотлар таҳлили ва тақсимланган китоб технологияси каби технологиялардан фойдаланишни қўллаб-қувватлайди. Банк регуляторлари учун Саптех ечимлари тартибга солувчи томонидан ишлаб чиқилган ташқи ишлаб чиқарувчилар ёки уларнинг комбинацияси томонидан тақдим этилиши мумкин. Молиявий барқарорлик институти экспертлари “Молиявий назоратда инновацион технологиялар” тадқиқотида “Саптех” ечимлари асосан меъёрий маълумотлар сифатини оширишга, процедуралар ва иш воситаларини автоматлаштириш ва соддалаштиришга, таҳлил технологияларини сезиларли даражада яхшилашга (маълумотларни таҳлил қилиш тезлигини ошириш) қаратилганлигини таъкидламоқда. ва замонавийроқ, мураккаб асбоблардан фойдаланиш¹).

Хусусан, тартибга солувчи таҳлилда бир нечта турдаги маълумотларни интеграциялаш қарор қабул қилишнинг аниқлиги ва самарадорлигини ошириши ва шу билан вақт ва инсон ресурсларини бўшатиши мумкин. Шунга қарамай, Саптехнинг ўзига хос хусусияти унинг ишлатиладиган маълумотлар сифатига боғлиқлигидир: у қанчалик паст бўлса, Саптех шунчалик кам фойда келтириши мумкин. Шу муносабат билан тартибга солувчи ҳисобот сифатини ошириш Саптех томонидан қўллаб-қувватланадиган илғор таҳлиллар учун мустаҳкам пойдевор яратиш учун бошланғич нукта бўлиши керак.

Шу билан бирга, банк регуляторлари амалиётига Саптех ечимларини жорий этишда қатор тўсиқлар мавжуд. Аввало, бундай тўсиқ уларнинг ресурс ускуналари ҳисобланади. Шундай қилиб, тартибга солиш фаолияти меъёрий ҳужжатларни ишлаб чиқиш босқичидан тортиб то қўллаш босқичигача маълумотларга, ички тартиб-қоидалар ва иш воситаларига, шунингдек, инсон ва бошқа ресурсларга таянади. Бироқ, ривожланаётган ва ривожланаётган мамлакатларда банк фаолиятини тартибга солувчи органлар тегишли тартибга

¹ Innovative technology in financial supervision (suptech) – the experience of early users // – Текст : электронный // Официальный сайт Банка международных расчетов. – URL: <https://www.bis.org/fsi/publ/insights9.pdf>

солиш ваколати, тажриба ёки ресурсларнинг этишмаслиги туфайли ўз вазифаларини бажаришда жиддий тўсиқларга дуч келишлари мумкин.

Банк назорати бўйича Базел қўмитаси таъкидлаганидек, кўпчилик банк регуляторлари турли даражада маълумотлар сифати ва кўп вақт талаб қиладиган қўлда процедуралар каби муаммоларга дуч келишади². Шу муносабат билан регуляторларнинг таҳлилий фаолияти билан боғлиқ барча тўсиқларни икки турга бўлиш мумкин:

- маълумотларни йиғиш ва бошқариш;
- маълумотларни таҳлил қилиш ва бошқа тегишли процедуралар

Ривожланаётган қийинчиликларнинг сабабларидан бири турли манбалардан олинган маълумотлардан фойдаланиш бўлиб, уларнинг калити шаблон ҳисоботлари асосида тақдим этилган тартибга солинадиган субъектларнинг маълумотларидир. Норматив ҳисоботни шакллантиришга бундай ёндашув маълумотлар сифатига таъсир қилувчи заиф томонларга эга: ҳисобот бериш учун узоқ вақт, нотўғриликлар, маълумотларни қайта текширишда қийинчилик, турли шаблонларда такрорланган ва қарама-қарши маълумотлар, молиявий институтлар учун юқори мувофиқлик харажатлари ва керак бўлганда нисбатан мослашувчанлик. ҳисобот шакллари тезкор ўзгартириш.

Ҳозирги вақтда тартибга солувчи органлар томонидан маълумотларни тўплашда асосий ёндашув даврий (кундалик, ойлик, чораклик, йиллик) умумлаштирилган статистик маълумотларни (уларнинг аксарияти молиявий маълумотлар) стандарт шаблон ҳисоботлари шаклида тўплашдир. Баъзи ҳолларда тартибга солувчи органларнинг таҳлилий ишлари учун энг қийин бўлган соҳалар Маълумотларни йиғиш ва бошқариш Маълумотларни таҳлил қилиш ва бошқа тегишли процедуралар Маълумотларни Мисрософт Эхсел электрон жадвалларида ёки ҳатто қоғоз нусхада ташкил қилиш ва тақдим этиш мумкин. Регуляторнинг ҳар бир бўлими, ўз йўналишига қараб, асосий маълумотларнинг аксарияти бир хил бўлса ҳам, турли форматлар ёки формулалар ёрдамида ўз ҳисобот шаблонларига эга бўлиши мумкин.

Бу муаммоларнинг аксарияти молия институтлари ходимларининг қўлда аралашуви, ахборот тизимлари инфратузилмасининг номукамаллиги ва ҳисобот стандартлари ўртасидаги номувофиқликдан келиб чиқади. Бундан ташқари, тартибга солувчи органларда ҳисобот талабларини интеграциялаш учун зарур мувофиқлаштириш ёки етарли даражада ривожланган ахборот тизимлари инфратузилмаси, маълумотларни узатиш ва қайта ишлашнинг етарли даражада юқори тезлиги, катта ҳажмдаги маълумотларни сақлаш, ҳисоботларни бошқариш жараёнларини автоматлаштириш, шунингдек, бошқа маълумотлар билан маълумот алмашиш учун ривожланмаган технологиялар этишмаслиги мумкин.

Назорат қилувчи органлар томонидан олиб бориладиган таҳлилий ишларнинг иккинчи йўналиши - тартибга солувчи ҳисоботларни таҳлил қилиш, макроиктисодий ва микропруденциал мониторинг, шунингдек, АМЛ / СФТ

² Basel Committee on Banking Supervision: Sound Practices – Implications of fintech developments for banks and bank supervisors // Официальный сайт Банка международных расчетов. – URL: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d431.pdf>

талабларига мувофиқлигини баҳолаш ва истеъмолчилар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш каби бошқа мақсадлар. Ривожланган мамлакатлардаги кўплаб тартибга солувчилар ҳисоботларни таҳлил қилишнинг мураккаб воситаларидан фойдаланишса-да, ривожланаётган ва ривожланаётган иқтисодлар кўпинча тегишли аппарат ва дастурий таъминот йўқлиги сабабли ҳисоботларни олиш, бирлаштириш, таҳлил қилиш ва визуализация қилиш учун эскирган ёки непрофессионал воситалардан (масалан, Мисрософт Эхсел) ва қўлда процедуралардан фойдаланадилар. ёки тажриба. Шундай қилиб, бундай шароитларда маълумотларнинг юқори сифати ҳам этарли бўлмаслиги мумкин, чунки ёмон маълумотларни таҳлил қилиш субоптимал қарорларга олиб келиши мумкин.

Бундан ташқари, тартибга солувчи органлар дала ва ҳужжатли (стол) текширувларига жалб қилинганда, уларга ҳаракатларни режалаштириш, амалга ошириш ва ҳужжатлаштиришга ёрдам берадиган воситалар керак бўлади. Текширув режалари, назорат қилинадиган субъектлар билан ўзаро ҳамкорлик қилиш бўйича йўриқномалар ва текширув ҳисоботлари каби ҳужжатларни стандартлаштириш даражаси мамлакатдан мамлакатга жуда фарқ қилади, аммо рақамли воситалардан фойдаланилганда расмийлик ва стандартлаштиришга эришиш осонроқ эканлигига шубҳа йўқ. Ривожланган мамлакатлардаги аксарият тартибга солувчилар назорат фаолиятини ташкил этиш, стандартлаштириш ва қайд этиш учун дастурий таъминотдан фойдаланадилар. Бироқ, банк назорати бўйича Базел қўмитаси таъкидлаганидек, ривожланаётган мамлакатлардаги кўплаб тартибга солувчилар бундай воситаларга эга эмаслар³.

Саптех ечимлари автоматлаштириш, кўпроқ ҳаракатчанлик, маълумотларни яхшироқ бошқариш ва илғор таҳлилий имкониятларни тақдим этади. Ушбу имтиёзлар тартибга солувчи органларга ўз харажатларини камайтиришга, шунингдек, "робот" вазифаларни автоматлаштиришдан (масалан, маълумотлар ва ҳужжатларни йиғиш каби) аста-секин инсон фикри, тажрибаси ва тажрибасига таянадиган вазифаларга ўтиш орқали ресурсларини янада самарали тақсимлашга ёрдам беради. Молиявий барқарорлик институти о'з тадқиқотида та'кидлаганидек, самарадорлик ва самарадорликни ошириш орқали Саптех ечимларидан фойдаланиш рискга асосланган тартибга солишни ташкил этишга катта ҳисса қўшиши мумкин⁴.

Шу билан бирга, Саптехнинг муҳим хусусияти шундаки, юқори сифатли маълумотлар (яъни, аниқ, ўз вақтида, этарли) бўлмаганда, унинг воситаларининг ҳеч бири ҳақиқий қийматга эга эмас. Саптех регуляторларга ҳеч бўлмаганда анъанавий шаблонга асосланган ҳисобот беришдан юқори даражада автоматлаштирилган маълумотларни йиғишга ўтиш имконини беради. Машинани ўрганишдан фойдаланган ҳолда Саптех ечимлари

³ Basel Committee on Banking Supervision: Sound Practices – Implications of fintech developments for banks and bank supervisors // Официальный сайт Банка международных расчетов. – URL: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d431.pdf>

⁴ Innovative technology in financial supervision (suptech) – the experience of early users // – Текст : электронный // Официальный сайт Банка международных расчетов. – URL: <https://www.bis.org/fsi/publ/insights9.pdf>

маълумотлардаги бўшлиқлар, номувофиқликлар ва хатолар каби сифат муаммоларини аниқлаши ва уларни тозалаш, бирлаштириш ва сифатни текширишни автоматлаштириши мумкин. Нозик маълумотларни стандартлаштириш тартибга солувчилар, ИТ-хизмат кўрсатувчи провайдерлар ва саноат ўртасида яқин мувофиқлаштиришни талаб қилса-да, бундай ислохот ҳокимиятлар ўртасида ҳисобот талабларини бирлаштириши мумкин, бу эса узок муддатда камроқ мураккаблик, ошкоралик ва харажатларни камайтиришга олиб келади.

Саптехнинг имкониятлари шаблонлар бўйича ҳисобот бериш ва қўлда ишлов беришдан воз кечишга имкон беради. Саптех қуйидагиларни қўллаб-қувватлайди:

1) "маълумотларни киритиш" усули, бунда банк муассасалари норматив талабларга мувофиқ стандарт ва батафсил форматда статистик маълумотларни автоматик равишда ишлаб чиқаради ва уларни тартибга солувчининг марказий маълумотлар базасига юборади. Ҳисобот беришдан олдин жамлаш амалга оширилмайди, бу шаблонга асосланган ёндашувга нисбатан банкларнинг мувофиқлик харажатларини камайтиради ва инкассо (жамлаш) вақтида хато ёки йўқотишларнинг олдини олишга ёрдам беради.

2) Маълумотларни олиш усули: регулятор томонидан ишга туширилган ва назорат қилинадиган автоматлаштирилган жараёнлар орқали тўғридан-тўғри банк муассасаларининг операцион тизимларидан келиб чиқадиган, кейинчалик Саптех ечимлари ёрдамида регуляторнинг ўзи томонидан стандартлаштирилган хом (стандартлаштирилмаган) статистик маълумотлар.

3) Реал вақт режимида кириш: регулятор банк муассасаларининг операцион тизимларига бевосита кириш орқали ўз хоҳишига кўра (олдиндан белгиланган ҳисобот даврларида эмас) жонли маълумотларни олиши мумкин, бу эса транзакцияларнинг реал вақт режимида мониторингини самарали англатади.

4) Ҳар бир ҳисобот берувчи ташкилот кўпинча ташқи юридик маслаҳатларга таянган ҳолда, ўз ҳисобот жараёнларини ишлаб чиқадиган ва амалга оширадиган жорий муҳитнинг харажатлари ва самарасизлигини камайтириши мумкин бўлган ҳисобот дастурлари ("ҳисобот хизматлари").

5) Таркиби бўлмаган маълумотлардан маълумот тўплаш: Банк муассасаларининг ҳисобот бериш усуллари ўзгартиришдан ташқари, Саптех тартибга солувчи органларга тизимлаштирилмаган маълумотларни кўпроқ самарадорлик ва вақтни тежаш билан тўплаш ва таҳлил қилиш имкониятларини яратади. Тегишли маълумотлар корпоратив веб-сайтлар, маркетинг материаллари, истеъмолчилар келишувлари, ижтимоий медиа ва тартибга солувчи томонидан ишлаб чиқарилган, аммо тузилмаган форматда сақланадиган маълумотларни ўз ичига олиши мумкин.

Молиявий барқарорлик кенгаши экспертлари сунъий интеллект бўйича ўз тадқиқотларида хулқ-атвор маълумотлари (масалан, ходимлар ўртасида маълумот алмашиш) билан давом этаётган банк операциялари тўғрисидаги маълумотларнинг нақшларини аниқлаш учун табиий тилда ишлов бериш билан машинани ўрганиш технологияларидан фойдаланиш имкониятини

таъкидлайдилар 5. Анъанавий таҳлилларга қараганда кенгрок диапазондаги ўзгарувчилар бўйлаб нақш ва муносабатларни излаш орқали Саптех сизга янада мураккаб сценарийларни яратишга ва қўшимча текширишга лойиқ бўлган чегараларни аниқлашга имкон беради.

Бундан ташқари, Саптех транзакциялар бўйича катта ҳажмдаги маълумотларга асосланган тармоқ таҳлилини ўтказишда анъанавий таҳлилларга қараганда анча катта имкониятларни тақдим этади. Бундан ташқари, Саптех ечимлари жорий уй-жой нархларини аниқлаш ва катта маълумотлар асосида истеъмолчиларнинг кайфиятини баҳолаш учун макроиктисодий таҳлил сифатини ошириши мумкин, бу эса банк ипотека маҳсулотларини сотишдаги вазиятни яхшироқ кузатиш имконини беради⁶.

Саптех операцион ва маъмурий тартиб-қоидаларни рақамлаштириш, автоматлаштириш, соддалаштириш ёки ўзгартириш, уларнинг стандартлаштириш даражаси ва самарадорлигини ошириш учун ҳам ишлатилиши мумкин. Афзалликлар умумий иш фаолиятини яхшилашдан (масалан, банкнинг тезкор жавоб бериш вақтлари) архивлаш харажатларини камайтириш ва замонавий таҳлил дастурлари томонидан фойдаланилиши мумкин бўлган рақамли маълумотлар мавжудлигини оширишгача бўлиши мумкин. Ушбу натижалар мутахассисларнинг фикрини талаб қиладиган мураккаб фаолият учун инсон ресурсларини бўшатиши мумкин.

Кўпгина тартибга солувчилар (айниқса, ривожланган мамлакатларда) лицензиялаш ва бошқа рухсатномалар, йиллик режалаштириш ва жараёнларни бошқариш, рақамли ҳужжатларни яратиш каби жараёнларни бошқариш учун махсус дастурий таъминотдан узоқ вақтдан бери фойдаланган. Кўп сонли тартибга солинадиган субектлар билан ишлашда Саптех ёрдамида рақамлаштириш янада зарур бўлади.

Аммо шуни эътироф этиш керакки, вазифаларни автоматлаштириш ва ҳужжатларни рақамлаштириш автоматик равишда аналитик дастурий таъминот билан осонгина ишлатилиши мумкин бўлган маълумотларни яратишга олиб келмайди.

Молиявий барқарорлик институти таъкидлаганидек, Саптехни амалга оширишда бир қатор қўшимча тоқсиқлар мавжуд⁷. Бундай мураккабликлар ИТ хизматлари ва ускуналарини сотиб олишга оид маҳаллий ёки миллий стандартлар ва қоидалар, маълумотларнинг чегаралар бўйлаб ҳаракатланишига чекловлар ва янги технологиялар қандай жорий этилиши ва назорат қилинишининг шаффофлиги йўқлиги туфайли юзага келиши мумкин.

⁵ Artificial intelligence and machine learning in financial services: Market developments and financial stability implications. Financial Stability Board // Официальный сайт Совета по финансовой стабильности. – URL: <https://www.fsb.org/wpcontent/uploads/P011117.pdf>

⁶ SupTech: Leveraging Technology for Better supervision. Toronto Centre = Саптех: Использование технологий для лучшего надзора – Текст : электронный // Официальный сайт исследовательского центра Торонто. – URL: <https://res.torontocentre.org/guidedocs/ SupTech>

⁷ Innovative technology in financial supervision (suptech) – the experience of early users // – Текст : электронный // Официальный сайт Банка международных расчетов. – URL: <https://www.bis.org/fsi/publ/insights9.pdf>

Саптехни ривожлантириш билан боғлиқ баъзи хавфлар молиявий институтлар янги технологияларни жорий қилишда дуч келадиган хавфларга ўхшайди. Масалан, маълумотлар Интернет орқали узатилганда ёки булутли провайдерлар каби учинчи шахслар томонидан қайта ишланганида ривожланган киберхавфсизликни таъминлаш ва учинчи томон хавфларини минималлаштириш зарурати. Рақамли маълумотлар ва алгоритмик процедураларга тўлиқ ёки қисман ўтиш регуляторларни анъанавий воситалар ва процедураларга қараганда технологиянинг катта потенциал таъсирига дучор қилади. Киберхужумлар, шунингдек, юқори даражада автоматлаштирилган муҳитда энг жиддий таҳдидлардан бири бўлиб, маълумотларнинг йўқолишига олиб келиши мумкин. Учинчи томон рисклари ҳам муҳим, масалан, тартибга солувчилар ва молиявий институтларнинг бир хил ИТ-сотувчиларга таъсири нуқтаи назаридан.

Шуни таъкидлаш керакки, юқори сифатли рақамли маълумотларнинг Саптех ечимлари томонидан тақдим этилиши ҳам муайян муаммоларни келтириб чиқариши мумкин. Алгоритмларни ўргатиш учун фойдаланиладиган маълумотлар тўплами тўлиқ бўлмаслиги мумкин ва кўплаб банк регуляторлари стандартлаштирилган тартибга солиш ҳисоботлари маълумотларидан фақат фойдаланса ҳам, маълумотлар сифати билан боғлиқ муаммоларга дуч келишади. Бундан ташқари, катта маълумотларни таҳлил қилиш технологиялари, хусусан, ижтимоий тармоқлардан фойдаланадиган технологиялар кўпинча ишончсиз ва сифацизdir. Улар тартибга солувчилар томонидан қўлланиладиган алгоритмларга мақсадли таъсир кўрсатиши мумкин бўлган учинчи шахслар (жумладан, молия институтлари) томонидан манипуляция қилиш хавфи остида. Ижтимоий медиа маълумотларидан фойдаланиш, шунингдек, мамлакатнинг қонунчилик базасига қараб, махфийлик билан боғлиқ муаммоларни келтириб чиқариши мумкин.

Саптехни жорий этишдаги яна бир тўсиқ - бу тартибга солинадиган субъектлар томонидан қўлда бажариладиган бизнес-жараёнларнинг катта қисмини сақлаб қолишдир.

Рақамлаштирилган жараёнлар ва ҳужжатларнинг юқори улуши Саптех ечимларига кўпроқ рақамли маълумотлардан фойдаланиш имконини беради. Шу муносабат билан, Саптехни жорий қилувчи регуляторлар молия институтларининг рақамли ривожланишининг паст даражаси туфайли тўсиқларга дуч келиши мумкин.

Саптех учун алоҳида тўсиқ кўпинча интеграциялашуви қийин бўлган эскирган технологик тизимлардан фойдаланиш бўлиши мумкин. Эскирган тизимлар ва маълумотлар форматлари Саптех билан мос келмаслиги мумкин, бу эса илгари тўпланган маълумотлардан янгилари билан фойдаланишни қийинлаштиради. Регуляторлар, уларнинг ИТ ривожланиши нуқтаи назаридан, шунингдек, Саптехдан фойдаланиш учун ҳисоблаш қувватига эга бўлмаслиги мумкин. Бундан ташқари, тартибга солинадиган субъектлардаги эскирган тизимлар тартибга солувчи ҳисобот сифатини яхшилашга қаратилган Саптех ечимларидан фойдаланишни қийинлаштириши мумкин.

Шундай қилиб, Саптех ҳали ҳам ривожланаётган саноат бўлиб, у ҳозирда барча тартибга солувчи муаммоларга калит эчимларни тақдим эта олмайди. Бундай шароитда Саптехни жорий этиш ҳам ички (тартибга солувчи орган томонидан), ҳам ташқи (ИТ-компаниялар иштирокида) дастурий таъминотни ишлаб чиқиш билан бирга амалга оширилади. Бундан ташқари, банк регуляторларининг катта қисми катта ҳажмдаги батафсил маълумотларни қайта ишлаш учун инсон ресурслари (дастурий таъминот муҳандислари, маълумотлар бўйича мутахассислар) ва тегишли таҳлил технологиялари этишмаслиги билан дуч келиши мумкин. Бундан ташқари, рақамлаштириш бўйича сезиларли тажрибанинг йўқлиги ҳам тартибга солувчиларнинг имкониятларини чеклайди.

Юқорида айтилганларнинг барчасини умумлаштириш учун шунини таъкидлаш керакки, Саптех тартибга солиш ва назорат қилиш мақсадларида эксперт хулосаларини яхшилаш ва яхшироқ қарорлар қабул қилиш имкониятига эга.

Саптех шунингдек, тартибга солувчилар томонидан сақланадиган маълумотларнинг долзарблиги ва долзарблигини ошириши, жараёнларни рақамлаштириш ва автоматлаштириш, янги банк маҳсулотлари ва хизматларини ишлаб чиқишни яхшироқ назорат қилишга ёрдам бериш учун таҳлилий имкониятларни кенгайтириш, тартибга солиш периметрини кенгайтириш ва янги, ноанъанавий бизнесни янада самаралироқ тартибга солишга ёрдам беради. Шундай қилиб, ақлий ресурсларни кўп меҳнат талаб қиладиган жараёнлардан озод қилиш орқали Саптех охир-оқибатда хавфга асосланган ёндашувга асосланган янада самарали тартибга солишга олиб келиши мумкин.

Агар регуляторлар ўзларининг таҳлилий усуллари ва жараёнларини такомиллаштириш, бошқа тартибга солувчилар билан илғор тажриба ва тажрибаларни баҳам кўриш учун Саптехни жорий қилсалар, банк секторининг мустаҳкамлиги ва барқарорлиги ҳам ошиши мумкин.

Бироқ, Саптехни жорий қилиш тартибга солувчи органлардан ташкилий ислохотларни амалга оширишни ва мавжуд ресурслар ҳолатига қараб, дастурий таъминот ва/ёки аппарат воситаларига сезиларли сармоя киритишни талаб қилиши мумкин.

Саптех потенциалини максимал даражада ошириш, шунингдек, уни амалга ошириш жараёнида юзага келадиган муаммолар ва хавфларни минималлаштириш учун тартибга солувчи органлар Саптехни жорий этиш бўйича зарур ҳаракатларни тартибга солиш мақсадлари ва ёндашувларига мувофиқлаштирадиган махсус стратегияни яратишни кўриб чиқиши мумкин. Бундай стратегия қуйидагиларни ўз ичига олиши мумкин:

- ✓ Саптех ёрдамида эришиш мумкин бўлган аниқ белгиланган мақсад ва натижалар;
- ✓ Саптехга сармоя киритишнинг устувор йўналишлари;
- ✓ регулятор манфаатдор бўлган аниқ Саптех эчимлари;

- ✓ тартибга солиш талабларини муайян алгоритмларга ўтказиш учун зарур бўлган ички жараёнлар;
- ✓ Саптех бошқарув алгоритмлари;
- ✓ зарур инфратузилмавий ва ташкилий тадбирлар, шу жумладан ҳисоблаш ва сақлаш воситалари, шунингдек технологик тизимларни модернизация қилиш талаблари;
- ✓ ходимларни ёллаш учун зарур малака талаблари;
- ✓ мустаҳкам кибер чидамлик дастури;
- ✓ оператив рискларни бошқаришнинг самарали тизими.

Хулоса ва таклифлар

Маълумотлар сифати билан боғлиқ мавжуд муаммоларни ҳал қилиш Саптехни жорий этишнинг устувор йўналиши бўлиши керак⁸. Ҳисобот талабларини интеграциялаш, шаблонларга асосланган ёндашувлардан воз кечиш ва маълумотларнинг грануларлигини ошириш банк регуляторлари инфратузилмасини ўзгартиришни, шунингдек, маълумотларнинг алоҳида омборларини йўқ қилишни талаб қилиши мумкин.

Охир оқибат, Саптех билан ишлаш тажрибаси чекланганлиги сабабли, тартибга солувчилар тажриба ва билим алмашишга қаратилган глобал ва ёки минтақавий форумлар яратиш, шунингдек, илмий ҳамжамият билан ҳамкорлик қилишдан фойда олишлари мумкин.

Шундай қилиб, ушбу бўлимдаги асосий натижаларни умумлаштириб, қуйидагиларни таъкидлаш керак. Назорат технологиялари механизми (Саптех) тартибга солиш фаолияти сифатини ошириш воситаси сифатида ҳар томонлама кўриб чиқилди. Банк фаолиятини тартибга солишни амалга оширишда Саптехни қўллашнинг асосий йўналишлари белгиланди, Саптехни тартибга солиш фаолияти амалиётига жорий этишдаги тўсиқлар ва уларни бартараф этиш йўллари асослаб берилди.

Юқоридагилардан келиб чиққан ҳолда, кейинги мантиқий қадам рақамли технологияларни ривожлантириш шароитида банк фаолиятини тартибга солишни ўзгартиришга янгича ёндашувлар нуқтаи назаридан хорижий мамлакатлар тажрибасини ўрганиш бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. SupTech: Leveraging Technology for Better supervision. Toronto Centre // Официальный сайт исследовательского центра Торонто. – URL: <https://res.torontocentre.org/guidedocs/SupTech.pdf>
2. Basel Committee on Banking Supervision: Sound Practices – Implications of fintech developments for banks and bank supervisors // Официальный сайт Банка международных расчетов. – URL: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d431.pdf>

⁸ Жданович, В.В. Применение цифровых технологий SupTech в целях повышения эффективности надзора за участниками финансовых рынков 183 / В.В. Жданович // Экономика и предпринимательство. – 2019. – № 4 (105). – С. 211–214. – ISSN 1999-2300.

3. Haider, A. Beyond the hype: Big data concepts, methods, and analytics // A. Haider // International Journal of Information Management, 2015. – № 35. – P. 137–144. Текст : электронный. – URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0268401214001066>
4. Innovative technology in financial supervision (suptech) – the experience of early users // – Текст : электронный // Официальный сайт Банка международных расчетов. – URL: <https://www.bis.org/fsi/publ/insights9.pdf>
5. Acharya, V.V. Securitization Without Risk Transfer = Секьюритизация без передачи риска / V.V. Acharya, P. Schnabl, G. Suarez // NBER Working Paper, 2010. – № 15730. – 58 p. – DOI 10.3386/w15730.
6. Adrian, T. Shadow Banking = Теневой банкинг / T. Adrian, A.B. Ashcraft, Z. Pozsar, H. Boesky // FRB of New York Staff Report, 2010. – № 458. – 35 p. – DOI 10.2139/ssrn.1645337.
7. Artificial intelligence and machine learning in financial services: Market developments and financial stability implications. Financial Stability Board – Текст : электронный // Официальный сайт Совета по финансовой стабильности. – URL: <https://www.fsb.org/wpcontent/uploads/P011117.pdf>
8. Жданович, В.В. Применение цифровых технологий SupTech в целях повышения эффективности надзора за участниками финансовых рынков 183 / В.В. Жданович // Экономика и предпринимательство. – 2019. – № 4 (105). – С. 211–214. – ISSN 1999-2300.
9. Жданович, В.В. Стратегии и модели банковской деятельности в условиях развития цифровых технологий / В.В. Жданович // Экономика и предпринимательство. – 2020. – № 2 (115). – С. 838–841. – ISSN 1999-2300.
10. Козлов, С.В. Некоторые аспекты правового регулирования дистанционного банковского обслуживания / С.В. Козлов // Банковское право, 2014. – № 3. – С. 57–65.